

Тетяна ХОРОЛЕЦЬ,
викладач музичних дисциплін
Бериславського педагогічного коледжу (Херсонська обл.)

Вокальні вправи для навчання сольного співу

*Рекомендовано студентам з додаткової спеціалізації
"Керівник дитячого (художнього) хорового колективу"*

Для формування та вдосконалення вокальних навичок застосовуємо вокальні вправи.

Обов'язковими є всі три компоненти вправ: повторюваність, організація та цілеспрямованість.

Щоб вправа дала бажаний результат, учню (студенту) треба пояснити, який звук треба відтворити, як стежити за голосоутворенням. Після виконання вправи вказати на помилки та виправити їх.

Вправи виконуються на початку вокальних занять, вони "розігрівають" голосовий апарат, готують його до наступної вокальної роботи. Частина заняття, яка складається з вправ, називається розспівуванням.

На початку розспівування застосовують невеликі добре вивчені вправи. Далі йдуть вправи, в яких ускладнено засвоєне та формуються нові навички.

Вправи мають бути простими за мелодією та ритмічним малюнком, легко запам'ятовуватись, виконуватись у радісному настрої, переважно в мажорному ладі. На початку вправи слід виконувати в спокійному, повільному темпі. Для розвитку рухливості голосу, в міру засвоєння навичок, темп вправ буде швидшим.

На перших заняттях, вводячи нову вправу, – мелодію краще грати в унісон зі співаками, але грати набагато тише від співу, щоб не заважати їм слухати себе. Як тільки інтонація в учня (студента) стане стійкою, треба грати більш гармонічну підтримку. Коли вправу засвоєно – корисно виконувати її без супроводу інструменту.

Паузи між вправами по можливості повинні бути однаковими, такими, щоб співак міг без поспіху підготуватися до наступного повторення вправи.

Навчальні вправи треба співати рівним за силою звуком. Постійний голосний спів шкідливий для голосу. Спів слід починати з примарних звуків – найбільш природно, без напруження, в середньому діапазоні. Вправи починати з нот, які лежать в межах фа'–сі'.

Добираючи голосний, варто звернути увагу на загальне звучання голосу учня (студента). Якщо голос звучить глухо, глибоко, доцільно застосовувати вправи на голосні *и, е*. Якщо голос звучить відкрито, плоско – слід починаючи з голосних *о, у*.

Іноді спів вправ починається з голосного *а* – звуку, за допомогою якого виробляються основні вокальні якості

звучання. В початкових вправах, крім основного, включають також інші голосні. Наприклад: щоб звучання було тільки яскравим, співають *и–а*, щоб голосні були округлені, співають *о–а*. Приголосні звуки значно активізують артикуляцію, тому роботу можна починати з поєднання голосних звуків з приголосними.

Наприклад: ознайомлення з різними видами вправ.

Вправи по видах вокалізації – спів голосними звуками на легато та стакато. Зв'язний спів, або кантилена (неперервний звук), досягається тільки тоді, коли всі виспівувані звуки з'єднуються між собою в один потік. Такі вправи добре розвивають співоче дихання. Співати уривчасто (спів стакато) – такий спів пов'язаний з активним зміцненням голосових складок, добре активізує їх роботу, дуже корисний при сильному звуці. Такий спів особливо корисний для дитячих голосів.

Вправи з поступовим розміщенням звуків – найпростіші з'єднання, спів 2–5 ступенів мажорної гами, спочатку на одному голосному звуці. Засвоївши їх, приходимо до співу всієї гами. Гама співають знизу вгору та згори вниз з назвами нот або на вибраних голосних. На початкових етапах корисніше співати гаму згори вниз у повільному темпі. Виконуючи гами, особливу увагу приділяють першому нижньому звуку. Він береться у високій позиції. Гама виконується переважно на одному диханні. Та на початку вправ треба розділити диханням нижній та верхній тетраорд.

Гама – незамінний засіб для вироблення кантилени, дихання, згладжування регістрів, рухливості голосу, розвитку співочого діапазону.

Вправи на різні інтервали – співаються з нижнього звуку до верхнього і навпаки. Спочатку треба працювати на інтервалах (терція, кварта, квінта). Сюди відноситься спів тризвуків та арпеджіо. Всі вправи корисно співати як зв'язно, так і уривчасто.

Вправи на одній ноті – розвивають рівномірний, довгий, економний видих, опору. При чергуванні голосних такий спів сприяє вирівнюванню звучання. Такі вправи для початкуючих співаків.

Спів із закритим ротом на сонорний приголосний звук "м". Такі вправи виконуються на середньому відрізку діапазону, приносять користь лише тоді, коли при співі

виникають резонаторні відчуття, коли співак добре відчуває вібрацію тканин носа, що значно підвищує тонус відповідних м'язів.

Працюючи з дітьми молодшого шкільного віку, рекомендується застосовувати поспівки, фрагменти з різних вокальних творів, найчастіше з народних та дитячих пісень. У поспівки можна перетворити і звичайні вокальні вправи, надавши їм словесний текст. Наприклад, вправи на низхідний звукоряд від домінанти до тоніки можна співати зі словами: *легкий вітерець, сонечко мов, а гаму в низхідному та висхідному напрямку співати з текстом: вниз під гірку покотились, знову в гірку піднялись*. Важкі місця з пісні також можна взяти за поспівку. Поспівки повинні мати простий, мелодійний та ритмічний рисунок, легко і швидко запам'ятовуватись, бути доступними, цікавими співаку за змістом.

Розспівування доцільно розпочинати з вправ на одній ноті, що вирівнює інтонацію, створює стрій на унісонне звучання. Якщо звучання глухе, потрібно брати дзвінкі приголосні (*ді, де, дя, мі, ме, мя*) та сонорні (*лю, льо, ля*). В розспівування на одному занятті не слід використовувати багато вправ або поспівок – достатньо 2–3, але над ними працювати скрупульозно. Поспівки мають бути різними за вокально-технічними завданнями, вправи добирати від легших до важчих.

На заняттях вправи даються в такому порядку, щоб кожна наступна вдосконалювала вже набуті навички і поступово розвивала нові.

Вправи є необхідною умовою розвитку вокально-технічних навичок. Без їх співу з поступовим зростанням складності творів високого технічного рівня досягти неможливо. Також не можна добитися вокального виховання на самих тільки музичних творах. Вокально-технічні навички виробляються на вправах, а закріплюються, збагачуються, удосконалюються в роботі над музичними творами. Продумано підібрані в порядку поступового підвищення труднощів художні музичні твори також є вправами для вдосконалення вокальних навичок, співу.

Література

1. Василенко В. Розвиваю музику // Початкова школа. – 2000. -- № 3.
2. Коломієць О. М. Хорознавство. Навчальний посібник. – К. : Либідь, 2001.
3. Печерська Є. П. Уроки музики в початкових класах. – К. : Либідь, 2001.
4. Печенюк М. А., Леонтієв П. Б. Дзвінки голоси. Музична хрестоматія 1–2 кл. – Тернопіль : СМП Астон, 1993.
5. Струве Г. А. Шкільний хор. – Москва : Просвещение, 1991.
6. Хлебнікова Л. О. Методика хорового співу в початковій школі. Методичний посібник. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004.

Шановні дописувачі!

Готуючи статті до друку, просимо зважати на такі вимоги.

- *Стаття має містити узагальнення Вашого власного досвіду або розкрити сутність розробленої авторської методичної системи.*
- *Розробки уроків або їх фрагменти можуть бути ілюстрацією використання досвіду чи авторських методичних знахідок учителя (за новою програмою).*
- *Статтям, які містять перевірні завдання (тестові, контрольні тощо), обов'язково має передувати вступна частина, у якій розкривається сутність завдань, їх призначення, способи і місце використання та критерії оцінювання.*
- *Обов'язково слід посилатися на джерела, які автор використав під час підготовки матеріалу.*
- *Обсяг статті не повинен перевищувати 10 сторінок комп'ютерного набору через 1,5 інтервали, 14 кеглем.*

Не забувайте повідомляти місце роботи, посаду, контактний телефон, адресу.